

Demarkacja granic Królestwa Polskiego

Po kongresie wiedeńskim

Dwa spośród przechowywanych w AGAD kartografików dotyczących demarkacji granic Królestwa Polskiego są szczególnie cenne: mapa ilustrująca decyzje zawarte w konwencji berlińskiej z 11 listopada 1817 r. i trzydziestoarkuszowa mapa demarkacyjna granicy polsko-pruskiej od Nowego Dworu do Goli (tzw. egzemplarz cesarski) z 1822 r.

Henryk Bartoszewicz

Porozumienie zawarte między Rosją, Prusami i Austrią 9 września 1813 r. w Cieplicach, którego sygnatariusze zobowiązali się do wspólnego prowadzenia wojny przeciwko Francji, przewidywało także likwidację Księstwa Warszawskiego. Ostatecznie o losach tego quasi-państwa polskiego, utworzonego na mocy traktatu pokojowego w Tylży, zdecydowały mocarstwa koalicji antynapoleońskiej podczas kongresu wiedeńskiego. 3 maja 1815 r. Rosja podpisała dwustronne konwencje z Prusami i Austrią zawierające postanowienie o podziale terytorium Księstwa Warszawskiego. Traktat podziałowy włączono do dokumentu końcowego kongresu z 9 czerwca 1815 r. Akt ten w historiografii polskiej jest określany mianem czwartego rozbioru Polski. Z części środkowej i wschodniej księstwa utworzono Królestwo Polskie, nazywane także Królestwem Kongresowym, które pozostawało w unii personalnej z Rosją. Pod panowaniem Prus znalazło się ustano-

wione podczas kongresu wiedeńskiego Wielkie Księstwo Poznańskie, składające się z departamentu poznańskiego, części departamentów bydgoskiego i kaliskiego oraz ziemi chełmińskiej z Toruniem. Austria zagarnęła okręg Wieliczki. Ponadto powstało Wolne Miasto Kraków pozostające pod protektoratem trzech zaborców.

W konwencjach z 3 maja 1815 r. ustalono punkty graniczne między Królestwem Polskim, Prusami i Austrią, jed-

nak do rozstrzygnięcia pozostało jeszcze wiele kwestii spornych, a przede wszystkim wytyczenie granicy w terenie i ustalenie słupów granicznych. Umowy dotyczące Polski zawarte w Wiedniu oraz porozumienie w sprawie Wolnego Miasta Krakowa przewidywały powołanie komisji mieszanych, które miały dokonać demarkacji, przygotować mapy i opisy topograficzne granic. Konwencja rosyjsko-austriacka stanowiła, że granica Kró-

1. Mapa przedstawiająca propozycję komisarzy polskich przebiegu linii granicy polsko-pruskiej (odcinek od Nowego Dworu do Białkowa nad Drwęcą), po 1815 r., AGAD, Zb. Kart. 4-3, ark. 1

2. Mapa odcinka granicy polsko-pruskiej od wsi Opoczki do ujścia Prosnicy do Warty, po 1815 r., AGAD, Zb. Kart. 4-5

lestwa Polskiego i Rosji z Austrią będzie biegła wzdłuż linii granicznej sprzed 1809 r., co miało ułatwić prace demarkacyjne w tym rejonie. Wyjątkiem była konieczność wytyczenia granic Wolnego Miasta Krakowa przez komisję z udziałem delegacji państw zaborczych. Natomiast przeprowadzenie demarkacji Królestwa Polskiego z Prusami było trudniejsze, ponieważ ustalona w Wiedniu granica nie opierała się na żadnej wcześniejszej linii granicznej.

Prusko-rosyjską komisję demarkacyjną (z udziałem strony polskiej) powołano w czasie kongresu. Na czele delegacji Prus stanął prezes trybunału najwyższej instancji Adolph Friedrich Wilhelm Albrecht Freicherr von Dancelmann. Rosję w komisji reprezentował gen. por. Friedrich August d'Auvray, a Królestwo Polskie gen. bryg. Franciszek Ksawery Kossecki. W instrukcji dla komisarzy, którą także przygotowano jeszcze w Wiedniu, termin pierwszego posiedzenia komisji demarkacyjnej wyznaczono na 1 lipca 1815 r. w Działdowie. Dokument zalecał sporządzenie mapy granicy w skali 1:36 000.

Jednak demarkacji granicy między Prusami i Królestwem Polskim w planowanym terminie nie rozpoczęto. Natomiast w pierwszych dniach sierpnia 1815 r. w Warszawie zostały podjęte przygoto-

wania do jej wytyczenia. Prowadzenie prac pomiarowych i kartograficznych powierzono wojskowym służbom topograficznym armii polskiej, przede wszystkim Kwatermistrzostwu Generalnemu. 25 sierpnia wysłano na granicę z Prusami kilku oficerów tej formacji, którzy mieli wykonać zdjęcia i rekonesans przygotowawcze: topograficzne i wojskowe. W tym celu linię graniczną podzielono na trzy odcinki: 1) od Działdowa do Wisły, 2) od Wisły do Warty, 3) od Warty do Śląska. Prace na pierwszym z nich prowadzili ppłk Adam Bojanowicz i kpt. Michał Królikiewicz, na drugim – ppłk Ignacy Prądzyński i kpt. Wojciech Chrzanowski, którego z powodu choroby zastąpił por. Jerzy Arnold, a na trzecim – ppłk Michał Pełczyński i kpt. Franciszek Valentin d'Hauterive. Najwcześniej, w połowie września 1815 r., prace rekonesansowe ukończono na drugim odcinku granicy polsko-pruskiej. Ppłk Prądzyński sporządzone materiały przekazał gen. d'Auvrayowi. Zespół ppłk. Bojanowicza zakończył rekonesans 30 września. Prace na trzecim odcinku trwały do końca pierwszej dekady listopada 1815 r., a kierujący nimi ppłk Pełczyński powrócił do Warszawy 11 listopada.

Pierwsze posiedzenie komisji demarkacyjnej granicy między Królestwem Polskim a Prusami odbyło się 11 listopada 1815 r. w Działdowie. Sekretarzem

komisji został ppłk Józef Hauke, brat kwatermistrza generalnego Wojska Polskiego gen. dyw. Maurycygo Haukego. Do prac pomiarowych i kartograficznych powołano zespół dowodzony przez kpt. Dominika Bakałowicza złożony z oficerów Korpusu Inżynierów Wojskowych. Sporządzanie map demarkacyjnych powierzono Biuru Topograficznemu tegoż korpusu. Po dziesięciu posiedzeniach (ostatnie odbyło się w Toruniu) komisja polsko-pruska zawiesiła działalność, ponieważ stronom nie udało się osiągnąć porozumienia w kwestiach spornych dotyczących wytyczenia granicy w terenie.

Wznowienie prac demarkacyjnych poprzedziły dwuletnie żmudne rokowania dyplomatyczne zakończone 17 listopada 1817 r. podpisaniem konwencji granicznej ratyfikowanej w styczniu 1818 r. W zbiorach kartograficznych Archiwum Głównego Akt Dawnych zachowały się dwie niedatowane mapy dotyczące wytyczenia granicy Królestwa Polskiego z Wielkim Księstwem Poznańskim sporządzone między 15 listopada 1815 r. a 17 listopada 1817 r. Pierwsza z nich to pięciosekcyjne wielobarwne dzieło rękopiśmienne wykonane na arkuszach papieru o wymiarach 48 x 58,5 cm (r. 37,7 x 48 cm) w skali około 1:150 000 ukazujące propozycje komisarzy polskich przedłożone komi-

3. Mapa delimitacyjna granicy polsko-pruskiej do konwencji berlińskiej z 11 listopada 1817 r., AGAD, Zb. Kart. 4-4

sarzom pruskim przebiegu linii granicznej od Nowego Dworu koło Działdowa do miejscowości Gola koło Bolesławca w powiecie wieruszowskim zgodnie z artykułami 20 i 21 konwencji zawartej między Rosją i Prusami 3 maja 1815 r. w Wiedniu. Mapa ta, nieopatrzona nazwiskami autorów, najprawdopodobniej została sporządzona przez topografów wojskowych armii Królestwa Polskiego uczestniczących w czynnościach demarkacyjnych. Opracowano na niej tereny przygraniczne w pasie do 10 km (AGAD, Zb. Kart. 4-3, ark. 1-5) – ryc. 1 (ark. 1).

Druga z map, wykonana wielobarwną techniką rękopiśmienną na arkuszu papieru o wymiarach 71,6 x 52,1 cm w skali około 1:152 000, ukazuje odcinek grani-

cy od wsi Opoczki w powiecie inowrocławskim do ujścia Proсны do Warty. Wykreślono na niej: 1) linię łączącą punkty graniczne zapisane w rosyjsko-pruskiej konwencji z 3 maja 1815 r., 2) tymczasową linię neutralną od strony Królestwa Polskiego, 3) tymczasową linię neutralną od strony Prus. Mapę jako autor podpisał kartograf pruski A. Stoekert i „zaświadczający zgodność” – najprawdopodobniej reprezentujący stronę polską – O. Kowalewski (AGAD, Zb. Kart 4-5), ryc. 2.

W AGAD znajduje się także mapa delimitacyjna przedstawiająca obraz kartograficzny granicy między Królestwem Polskim i Wielkim Księstwem Poznańskim według zapisów zawartych w konwencji rosyjsko-pruskiej z 11 listopada

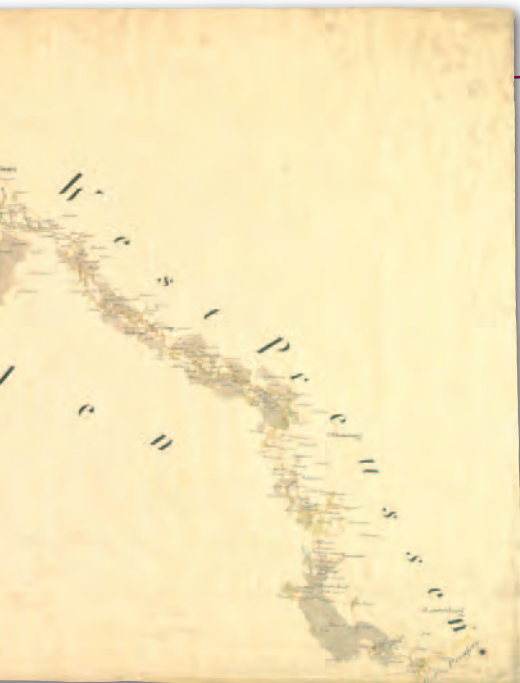
1817 r. Wykonana została wielobarwną techniką rękopiśmienną na arkuszu papieru o wymiarach 184,8 x 62,2 cm w skali około 1:152 000. Wykreślono na niej uzgodnioną linię graniczną od Nowego Dworu do Goli i opracowano tereny przygraniczne w pasie kilku kilometrów. Mapę 19 listopada 1817 r. podpisały cztery osoby, w tym gen. d'Auvray (AGAD, Zb. Kart 4-4) – ryc. 3.

Dwuletnia przerwa w czynnościach demarkacyjnych spowodowała konieczność zmian personalnych w obu delegacjach. Drugim komisarzem, obok d'Auvray'a, mianowano Prądzyńskiego. Na sekretarza delegacji polskiej wyznaczono kpt. Stanisława Platera, ponieważ w tym czasie ppłk Hauke sprawował urząd sekretarza generalnego komisji polskiej dla wszystkich demarkacji. Po sześciu tygodniach pracy Platera zastąpił kpt. Wincenty Korabiewski. Prowadzenie prac pomiarowych i kartograficznych powierzono grupie oficerów (por. Józef Hiż, por. Julian Jaraczewski) i konduktorów (Daniel Tolkemith, Mikołaj Rzętkowski, Jan Rakusa) Kwaternistrzostwa Generalnego dowodzonej przez kpt. Chrzanowskiego. Nowych komisarzy mianowały także Prusy – tajnego radcę Karla Ludwiga von Knoblocha i gen. mjr. Gustawa von Botha. Sekretarzem delegacji został por. Schultze. Prace pomiarowe i kartograficzne prowadzili konduktorzy Wilhelm H. Lüer, Staudi i Grützmacher.

Prace demarkacyjne rozpoczęto w maju 1818 r. Kierujący czynnościami pomiarowymi i kartograficznymi Chrzanowski

4. Mapa demarkacyjna granicy polsko-pruskiej od Nowego Dworu do Goli (odcinek od Nowego Dworu do Lubowidza), 1822 r., AGAD, Zb. Kart. 98-1, ark. 1

i Lüer zostali zaopatrzeni w instrukcję. Linię graniczną podzielono na pięć odcinków: 1) od Nowego Dworu koło Działdowa do Lubicza nad Drwęcą, 2) od Lubicza do ujścia rzeki Tążyny do Wisły koło Otłoczyna, 3) od ujścia Tążyny do okolic Wójcina koło Radziejowa, 4) od Wójcina do ujścia Prosny do Warty, 5) od ujścia Prosny do miejscowości Gola. Do października 1818 r. zakończono demarkację pierwszych trzech odcinków granicy – do Wójcina. Sporządzono także arkusze mapy tej części granicy. W 1819 r. wytyczenie dalszych dwóch odcinków spowodowało spory między delegacjami, zwłaszcza w kwestii uzgodnienia definicji głównego koryta Prosny. Na posiedzeniu komisji 9 grudnia 1819 r. doszło do zawieszenia czynności i powrócono do rozmów dyplomatycznych. W tym czasie kontynuowano prace kartograficzne, sporządzając szkice sytuacyjne i ukształtowania terenu, jednak mapa demarkacyjna mogła powstać dopiero po rozstrzygnięciu kwestii spornych.

W lipcu 1821 r. komisja polsko-pruska podjęła wreszcie działania zmierzające do sfinalizowania wytyczania linii granicznej w terenie. Demarkację granicy między Królestwem Polskim i Prusami od Działdowa do Goli zakończono na początku lutego 1822 r. 8 lutego w Wieruszowie odbyło się ostatnie, czterdzieste posiedzenie komisji. Od połowy 1821 r. oficerowie Kwatermistrzostwa Generalnego uczestniczący w pracach terenowych i stawianiu słupów granicznych jednocześnie wy-

5. Mapa demarkacyjna granicy polsko-pruskiej od Nowego Dworu do Goli (odcinek okolic Dobrzynia nad Drwęcą i Golubia), 1822 r., AGAD, Zb. Kart. 98-1, ark. 6

kańczali mapy. Zespół kierowany przez Chrzanowskiego przygotował dwa egzemplarze wieloarkuszowej mapy demarkacyjnej. Oprócz 16-arkuszowego egzemplarza urzędowego w skali około 1:57 600 sporządzono drugi 30-arkuszowy w skali około 1:25 000, nazwany cesarskim, który był przeznaczony dla cara Aleksandra I. Ponadto wykonano kopie tych opracowań. Autorami map demarkacyjnych, obok Chrzanowskiego, byli przede wszystkim porucznicy Hiż i Jarczewski. Natomiast opis granicy sporządził kpt. Wincenty Korabiewski.

W zbiorach kartograficznych AGAD znajduje się egzemplarz cesarskiej mapy demarkacyjnej opatrzonej tytułem „Carte de la frontière entre la Royaume de Pologne et les États de Prusse depuis le village de Nowydwór (Neuhof) dans la Prusse orientale jusqu'à celui de Gola dans palatinat de Kalisz, d'après le traité de Vienne du 21 avril (3 mai) 1815 et la convention de Berlin du 30 octobre (11 novembre) 1817”, który powrócił do Polski w ramach realizacji postanowień traktatu ryskiego z 18 marca 1921 r. (AGAD, Zb. Kart. 98-1, ark. 1-30). To wielobarwne dzieło rękopiśmienne składające się z 30 arkuszy formatu 74,3 x 57,4 cm (r. 5 x 40,8 cm) sporządzili oficerowie Kwatermistrzostwa Generalnego. Na arkuszu pierwszym podpis złożył przewodniczący delegacji rosyjsko-polskiej w komisji demarkacyjnej gen. por. Friedrich August d'Auvray (ryc. 4). Natomiast ostatni, trzydziesty jest arkuszem zbiorczym, na którym umieszczono także legendę objaśniającą znaki topograficzne i barwy użyte na mapie oraz

dwie podziałki liniowe: 1) w prętach reńskich i 2) sążniach rosyjskich.

Mapa demarkacyjna granicy między Prusami i Królestwem Polskim od Nowego Dworu do Goli jest dziełem sporządzonym z dużą dokładnością i starannością. Skala mapy zdecydowała o bardzo szczegółowym przedstawieniu obrazu topograficznego obszaru przygranicznego w pasie do kilku kilometrów. Wykreślono na niej linię graniczną i oznaczono słupy graniczne, które opisano numerami od 1 do 255. Sieć osadnicza w pasie przygranicznym ukazana na mapie jest kompletna. Zabudowę miejscowości przedstawiono w sposób zindywidualizowany, a w przypadku miast: Dobrzynia nad Drwęcą, Golubia (ark. 6 – ryc. 5), Powidza, Słupcy, Pyzdr, Chocza, Grabowa, Wieruszowa i Bolesławca – blokowo, a na terytoriach przedmiejskich w postaci pojedynczych budynków. Symbolem rysunkowym krzyża wyróżniono kościoły, forticznym symbolem rysunkowym zamek w Golubiu, a znakami topograficznymi i nazwami opisanymi na mapie: szafce szwedzkie, cegielnie, wiatraki, młyny wodne, folusze, papiernie, smolarnie i karczmy. Zróżnicowanie terenu zaznaczono metodą kreskową. Wykreślono sieć hydrograficzną (z nazwami rzek i jezior) i sieć komunikacyjną, różniąc: szosy, trakty, drogi, przewozy, mosty, groble i śluzy. Szlaki komunikacyjne opisano nazwami miejscowości, do których prowadziły. Barwami oznaczono ogrody, grunty orne, łąki (suche i błotniste), pastwiska, piaszki nieużytki, lasy, zarośla i cmentarze.

Wytyczanie w terenie granicy między Królestwem Polskim a Prusami na Śląsku – od okolic Wieruszowa do terytorium Wolnego Miasta Krakowa – rozpoczęto dopiero w 1828 r. Prace demarkacyjne zostały powierzone polskiemu i pruskiemu geometrom cywilnym. Komisarzem reprezentującym stronę polską był prawnik Wincenty Prądzyński, brat płk. Ignacego Prądzyńskiego. Natomiast Prusy na komisarza wyznaczyły prawnika i geografa, członka Rady Sądownictwa Johana Ferdinanda Daniela Neigebauera. Demarkację zakończono dopiero w 1835 r. Ambasador Rosji przy królu Prus Aleksandr de Ribeaupierre i pruski sekretarz stanu Friederik Ancillon 4 marca 1835 r. w Berlinie złożyli podpisy pod traktatem o ostatecznym rozgraniczeniu Królestwa Polskiego i Prus od granicy Wielkiego Księstwa Poznańskiego do granicy Rzeczypospolitej Krakowskiej. Dokument ten, opublikowany w języku francuskim i polskim w tomie 17 „Dziennika Praw” Królestwa Polskiego, zawiera szczegółowy opis linii granicznej.

Oryginały mapy urzędowej granicy polsko-pruskiej na Śląsku przechowywane są dzisiaj w zbiorach rosyjskich i niemieckich. Natomiast w zasobie AGAD znajduje się 14-arkuszowa kopia mapy granicy Królestwa Polskiego z Prusami – od młyna Kassander nad Prosną w powiecie wieluńskim do granicy Wolnego Miasta Krakowa – wykonana po 1833 r. Arkusz pierwszy tego dzieła kartograficznego, który jest kopią mapy demarkacyjnej odcinka granicy polsko-pruskiej na rzece Prośnie między wsiami Gola i Chrościna autorstwa konduktora Kwatermistrzostwa Generalnego Ignacego Lipińskiego, sporządził ew. Dyrekcji Komunikacji Lądowych i Wodnych Owczarski wielobarwną techniką rękopiśmienną na arkuszu papieru o wymiarach 91,5 x 67,2 cm w skali około 1:5000. Natomiast pozostałe trzynaście sekcji to kopia mapy demarkacyjnej śląskiego odcinka granicy polsko-pruskiej od wsi i folwarku Roszkowice do granicy Wolnego Miasta Krakowa wykonana przez inżyniera obwodu rawskiego, do 1831 r. porucznika Kwatermistrzostwa Generalnego Wojska Polskiego Feliksa Dunina wielobarwną techniką rękopiśmienną na arkuszach papieru o różnych wymiarach: od 71,5 x 52,5 cm do 109,3 x 67,4 cm w skali około 1:10 000 (AGAD, Zb. Kart. 4-25, ark. 1-14) – ryc. 6 (ark. 13).

6. Kopia mapy demarkacyjnej granicy polsko-pruskiej od Goli do terytorium Wolnego Miasta Krakowa (odcinek od młyna Dąbrówko Wielkie do Milowic), po 1833 r., AGAD, Zb. Kart. 4-25, ark. 13

Duża skala mapy demarkacyjnej granicy polsko-pruskiej od Goli do terytorium Wolnego Miasta Krakowa pozwoliła na dokładne ukazanie kartowanego obszaru, ale jednocześnie spowodowała, że szerokość przedstawionego pasa przygranicznego jest niewielka i waha się od około 800 m do 2,5 km. Na mapie wykreślono linię graniczną i oznaczono słupy graniczne, które opisano numerami od 1 do 215. Sieć osadnicza na mapie jest kompletna. Zabudowę przedstawiono w sposób zindywidualizowany. Kolorem czerwonym wyróżniono budynki murowane, młyny opisano nazwami. Wykreślono sieć hydrograficzną (rzeki, strumienie, rowy i stawy) oraz sieć komunikacyjną (drogi, mosty i komory celne). Ponadto na mapie zaznaczono: zakłady przemysłowe, wielkie piece, papiernie, kopalnie torfu, ogrody, grunty orne, łąki, pastwiska, lasy i zarośla.

Prace przygotowawcze do demarkacji granic Wolnego Miasta Krakowa i granicy Królestwa Polskiego z Austrią rozpoczęto w październiku 1815 r. Rekonesansę prowadził oficer Kwatermistrzostwa Generalnego mjr Leopold Gołuchowski, który przygotował bogaty materiał opisowy, statystyczny i kartograficzny terenów pogranicznych. Do czynności demarkacyjnych przystąpiono w czerwcu 1816 r. Komisarzem polskim miał zostać gen. dyw. Maurycy Hauke, ale w związku z objęciem przez niego kierownictwa Komisji Rządowej Wojny stanowisko to powierzono ppłk. Adamowi Bojanowiczowi. Sekretarzem delegacji mianowano kpt. Franciszka Kossę. Zespół prowadzący pomiary, wytyczający linię graniczną i sporządzający ma-

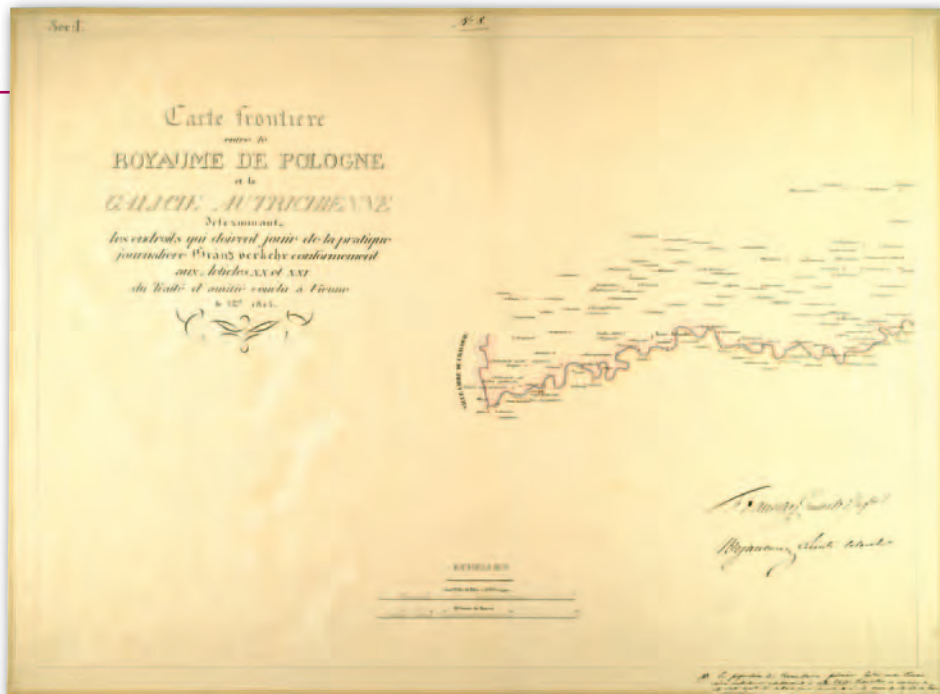
py demarkacyjne, na którego czele stanął kpt. Klemens Kołaczkowski, tworzyli: por. Marcin Klemensowski, por. Jerzy Arnold oraz konduktorzy Józef Breza i Nikodem Butrym (gdy tych dwóch konduktorów w 1818 r. awansowano na oficerów, zastąpili ich Teofil Zabłocki i Franciszek Zandrowicz). Rosję w komisji reprezentował gen. por. Friedrich August d'Auvray. Delegatem Wolnego Miasta Krakowa był Józef Wodzicki. Dwór wiedeński na komisarzy wybrał starostę myślenickiego Emanuela Lipowskiego i mjr. Emeryka von Blagovicha. Zespół mierniczych i kartografów skierowany do prac demarkacyjnych składał się z oficerów kwatermistrzostwa i oddziałów liniowych armii austriackiej. Natomiast Prusy w komisji reprezentowali urzędnicy administracji państwowej. Komisarzami byli radca górniczy Karl Ferdinand Boscamp i hr. Mettich. Na dyrektora pomiarów wyznaczono Bauma, a na jego zastępcę inspektora budownictwa Jurzeczka, którym towarzyszyli konduktorzy Plasquda i Malesius.

Pierwsze posiedzenie komisji demarkacyjnej granic Wolnego Miasta Krakowa odbyło się 3 sierpnia 1816 r. Wobec braku dokładnych map terytorium Rzeczypospolitej Krakowskiej demarkację musiały poprzedzić pomiary triangulacyjne pasa przygranicznego. Zdjęcia prowadzono do końca 1816 r. W pierwszej połowie 1817 r. sporządzano i kopiowano mapy graniczne w różnych skalach. W tym czasie powstały mapy granicy terytorium Wolnego Miasta Krakowa z Austrią i z Prusami. Obie wykonano w skali około 1:48 000. Jednak dopiero w 1818 r. zakończono demarkację granic Wolnego Miasta Krakowa. Wówczas ustawiono słupy graniczne, wykreślono mapy

demarkacyjne i wykonano opis granic. Podczas siedemnastego posiedzenia komisji demarkacyjnej 28 sierpnia 1818 r. podpisano akt ostatecznego rozgraniczenia oraz 14-arkusową mapę w skali około 1:28 000. Dokument ten ratyfikowano rok później, 18 sierpnia 1819 r., a następnie jego kopię 12 października doręczono władzom Wolnego Miasta Krakowa.

Po zakończeniu demarkacji granic Rzeczypospolitej Krakowskiej delegacje polska i austriacka rozpoczęły wytyczanie linii granicznej między tymi państwami. W 1818 r. pas graniczny od Krakowa do Sandomierza pomierzył por. Arnold, a mapę sporządzili por. Klemensowski i konduktor Zandrowicz. W następnym roku prowadzono triangulację odcinka Zawichost – Radomyśl – Krzyżów – Tomaszów – rzeka Bug koło Sitowierza. Demarkację granicy między Królestwem Polskim i Austrią zakończono w 1820 r. Akt ostatecznego rozgraniczenia terytoriów tych państw podpisano dopiero 26 grudnia 1826 r. w Brodach. Dokument opublikowany w języku francuskim i polskim w tomie 12. „Dziennika Praw” Królestwa Polskiego zawiera szczegółowy opis linii granicznej wraz z informacją o urzędowych egzemplarzach mapy demarkacyjnej wykonanej w skali około 1:28 000. Wzdłuż granicy między Królestwem Polskim i Austrią od terytorium Wolnego Miasta Krakowa do miejscowości Piaseczno nad Bugiem ustawiono 583 słupy graniczne. Egzemplarz polski mapy demarkacyjnej został sporządzony na 25 sekcjach, a austriacki na 32 sekcjach. Pierwszy z nich znajduje się dzisiaj w zbiorach rosyjskich, a drugi – w austriackich.

7. Mapa z propozycją komisarzy polskich przebiegu linii granicy polsko-austriackiej (odc. od terytorium Wolnego Miasta Krakowa do wsi Przemyków), 1818 r., AGAD, Zb. Kart. 4-2, ark. 1

W zbiorach polskich przechowywana jest jedynie pięcioarkusowa nie-datowana mapa granicy między Królestwem Polskim i Austrią, wykonana najprawdopodobniej w 1818 r. (wszystkie arkusze posiadają znak wodny z datą 1816 r.) wielobarwną techniką rękopiśmienną w skali około 1:100 000, na której przedstawiono obraz kartograficzny propozycji komisarzy delegacji rosyjsko-polskiej przedłożonych komisarzom austriackim. Na mapie tej widnieją podpisy gen. por. Friedricha Augusta d'Auvraya i ppłk. Adama Bojanowicza. Wymiary arkuszy wynoszą 72,8 x 53,5 cm (r. 68,2 x 49 cm). Linie graniczną od Wolnego Miasta Krakowa do granicy Królestwa Polskiego z Rosją na Bugu wykreślono zgodnie z artykułami 20 i 21 konwencji rosyjsko-austriackiej podpisa-

nej 3 maja 1815 r. w Wiedniu. Na mapie oznaczono jedynie sieć osadniczą i rzeki graniczne: Wisłę, Tanew, San i Bug, pomijając pozostałe elementy topografii oraz zagospodarowania i zabudowy terenów nadgranicznych (AGAD, Zb. Kart. 4-2, ark. 1-5) – ryc. 7 (ark. 1).

Proces demarkacji granic Królestwa Polskiego ustalonych podczas kongresu wiedeńskiego był długotrwały. Rozpoczął się w kilka miesięcy po podpisaniu aktu końcowego kongresu, a zakończył dopiero w 1835 r. W zasobie Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie zachowały się mapy ukazujące wytyczanie w terenie granic Królestwa Polskiego z Prusami i Austrią. Zbiór ten ma charakter szczątkowy, pozwala jednak zarówno na przedstawienie obrazu kartograficznego zachodnich i południowych granic Królestwa, jak i prezentację rodzajów map sporządzanych podczas kolejnych etapów demarkacji.

Henryk Bartoszewicz

Literatura:

- Bartoszewicz H., Gotuj się do wojny. Udział inżynierów i kartografów armii Królestwa Polskiego w wojnie polsko-rosyjskiej 1830-1831, GEODETA 11/2010;
- Bartoszewicz H., Prace kartograficzne Korpusu Inżynierów Wojskowych w: Z dziejów kartografii, t. X: Kartografia Królestwa Polskiego 1815-1915, pod red. L. Szaniawskiej i J. Ostrowskiego, Warszawa 2000;
- Bielecki R., Słownik biograficzny oficerów powstania listopadowego, t. 1-3, Warszawa 1995-1998;
- Dziennik Praw, t. 12, 17;
- Gembarzewski B., Wojsko Polskie. Królestwo Polskie 1815-1830, Warszawa 1903;
- Olszewicz B., Kartografia polska XIX wieku. Przegląd chronologiczno-bibliograficzny, t. 1, przyg. do wyd. W. Wernerowa, Warszawa 1998;
- Olszewicz B., Polska kartografia wojskowa (Zarys historyczny), Warszawa 1921.

